

Ont-scholing, ont-schoolsing, ont-examinering

*Ivan Illich was priester, filosoof en ontwikkelingswerker. Precies 40 jaar geleden schreef hij het boekje **Deschooling Society**. Zijn collega Everett Reimer hamerde op hetzelfde aambeeld: **School Is Dead**. Om kansarme mensen te emanciperen moest het onderwijs- en examenbestel worden onttakeld. In plaats daarvan moest het zelfverantwoordelijke, levenslange leren in ere worden hersteld.*

Het Nederlandse bestel anno 2011 vertoont nog weinig tekenen van ontscholing. De leer- en kwalificatieplicht is opgeschroefd, diploma's zijn heilig, en het voltijdse beroepsonderwijs is een bloeiende bedrijfstak. Maar onderhuids hebben de ideeën van Illich en Reimer, zo lijkt het, wel enige weerklank gevonden in het MBO en HBO. Het schoolse, cursorische onderwijs heeft veelal plaatsgemaakt voor praktijkgerichte werkstukken, groepsopdrachten, projecten en stages. En het maken van toetsen en tentamens is steeds meer vervangen door het samenstellen van portfolio's. Vele beroepsopleidingen zijn dus in de afgelopen tien of twintig jaar 'ont-schoolst'.

Een cruciale vraag is evenwel in hoeverre, parallel met deze didactische omwenteling, ook de formele beoordeling en examinering is afgeschaft. Wordt systematisch vastgesteld of de student alle kennis, vaardigheden en competenties verworven heeft die van een gediplomeerde verwacht mogen worden? Of wordt alleen marginaal getoetst of de student voldoende tijd in z'n opleiding heeft gestoken? In hoeverre heeft de ont-schoolsing tevens tot ont-examinering (en dus tot een soortement ontscholing) geleid?

Ik heb hierboven onderscheid gemaakt tussen ontscholing en ontschoolsing.¹ Bij *ontscholing* wordt het instituut 'school' in zijn wezenskenmerken afgeschaft. De leerdoelen worden door de lerende zelf gekozen en niet door de school opgelegd. Ook de bijbehorende tentaminering, examinering en diplomering bestaat niet meer. Ontscholing omvat ont-examinering. Er is hoogstens een soort coach die de lerende periodiek helpt om vast te stellen in hoeverre hij (zij) de eigen leerdoelen bereikt heeft. In principe is *assessment* dus niet uitgesloten, maar deze resulteert slechts in een beschrijvend getuigschrift.

Bij *ontschoolsing* daarentegen blijft het schoolbestel in stand. Alleen de schoolse didactiek wordt in meer of mindere mate overboord gezet. De leerdoelen worden, als vanouds, door de school bepaald, en via tentaminering en examinering wordt vastgesteld of die doelen bereikt zijn. Pas als op professionele wijze is vastgesteld dat de minimum-eindoelen gehaald zijn, ontvangt de student het diploma.

Onlangs heeft een groepje HBO-docenten een vereniging opgericht om de kwaadsprekerij over de kwaliteit van het HBO-diploma het hoofd te bieden.² Dat initiatief is begrijpelijk en op de korte termijn misschien ook wel zinvol. Maar ze zouden beter een strenge **tentamen- en examencode** kunnen opstellen: een stel richtlijnen waaraan HBO-opleidingen behoren te voldoen als ze de kwaliteit van hun gediplomeerden willen waarborgen. Het mooiste was als zo'n kwaliteitscode zou worden vastgesteld door een landelijke vereniging van professionele docenten. Vervolgens zou men een website kunnen openen waar de opleidingen vermeld staan die deze kwaliteitscode in hun eigen studiegids gepubliceerd en onderschreven hebben en die zich hebben aangesloten bij een klachtenprocedure om de naleving van die code te bewaken. 't is maar een idee ...

Als men eenmaal over zo'n tentamen- en examencode voor diplomagerichte opleidingen beschikt, zou men kunnen overwegen daarnaast een **assessmentcode** op te stellen. Ik bedoel een stel richtlijnen dat niet gericht is op de kwaliteitsborging van diploma's, maar van *getuigschriften* waarin men beoogt een eerlijk beeld te schetsen van de kennis, vaardigheden en competenties die een (al dan niet gediplomeerde) schoolverlater verworven heeft. Binnen het bestaande Nederlandse onderwijsbestel lijkt dat op het eerste gezicht geen zinvolle exercitie. Men gaat er immers van uit dat iedere deelnemer van een opleiding het zelfde eindrepertoire en -niveau moet bereiken. Maar dan gaat men eraan voorbij dat ongediplomeerde schoolverlaters gebaat zouden zijn met een getuigschrift waarin vermeld is hoever ze gekomen zijn en dat zelfs gediplomeerden wellicht prijsstellen op een exactere opgave van hun verworven eindrepertoire en van het niveau dat ze bereikt hebben.

In het tekstkader op de volgende bladzij worden bij wijze van voorbeeld enkele thema's voorgesteld die in een Tentamen- en examencode (en in een Assessmentcode) aan bod kunnen komen.

Wes Holleman
weblog onderwijs 10-5-2011
<http://www.onderwijsethiek.nl>

>>> Tekstkader en Eindnoten >>>

**Thema's die in een Tentamen- en examencode (en in een Assessmentcode)
aan de orde zouden moeten komen: enkele voorbeelden**

- in hoeverre kunnen op basis van *groepsopdrachten of -projecten* uitspraken worden gedaan over de leerresultaten van de individuele deelnemers?
- hoe kunnen *integrale competenties* worden gemeten: in hoeverre is het gewenst dat ook afzonderlijk wordt vastgesteld of de student de samenstellende kennis en vaardigheden beheerst?
- in hoeverre moet *binnen stages* systematisch worden vastgesteld of de stagiair de opgedragen taken adequaat uitvoert?
- hoe kan worden geborgd dat de student leert van zijn *praktijkervaringen*?
- hoe kan worden geborgd dat beoordelaars *oordeelsbekwaam* zijn?
- hoe kan worden geborgd dat de student niet alleen de aangeboden toetstaken adequaat kan uitvoeren maar ook de *populatie van toetstaken* waarvan de aangeboden toetstaken een steekproef vormen?

¹ De directe aanleiding tot mijn verhaal is de *Onderwijskrant*, die de geplande hervormingen van het Vlaamse onderwijsbestel aan een kritische analyse onderwerpt. Daar wordt de voorgenomen ontschooling als een vorm van ontschooling beschouwd (<http://beteronderwijsnederland.net/files/Onderwijskrant%20157%20hervorming%20s.o.%20-OK.pdf>). Vergelijk ook de naam van de Vlaamse actiegroep <http://www.o-zon.be/>: Onderwijs Zonder Ontschooing.

² <http://kritischebodocenten.blogspot.com/>